

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.10, maj 2017

Indledningen er redigeret af dr.phil. Johnny Kondrup og Vibeke A. Pedersen
Tilsyn ved cand.mag. Peter Springborg

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til “Emund Lagmands Saga”

ved Klaus Nielsen

Indhold

- 1 Oversættelsen af “Emund Lagmands Saga”
- 2 Anledning
 - 2.1 De store oversættelser og tabet af Norge
 - 2.2 Tidligere prøveoversættelser
 - 2.3 En politisk parallel
- 3 Forlæg og oversættelsen
- 4 Manglende modtagelse
- 5 Anvendt litteratur

1 Oversættelsen af “Emund Lagmands Saga”

Den korte fortælling om Emund lagmand blev udgivet i 4. hæfte af *Danne-Virke* 2 den 27. maj 1817. Hele indlægget består af en kort indledning på halvanden side efterfulgt af et kapitel fra Snorre Sturlusons *Heimskringla* i Grundtvigs oversættelse. Kapitlet findes godt en tredjedel inde i “Olav den Helliges Saga” (nummer 94 i Anne Elisabeth Holtsmark & Didrik Arup Seips oversættelse, *Snorres Konge Sagaer* 1942, s. 247-253). Det var den samme kongesaga, som Grundtvig havde arbejdet med i 1815 i forbindelse med *Prøver af Snorros og Saxos Krøniker* (herefter *Prøverne*). I indledningen fremhæver Grundtvig, at den svenske middelalderlige historieskrivning savner poetisk kvalitet – et synspunkt, han også havde fremlagt tidligere. Snorres norske bidrag er den ene undtagelse, og landets historikere må forstå, at de står i gæld til Islands store forfatter.

Det oversatte kapitel handler om den vestgøtiske lagmand Emund af Skara, som

drager til Uppsala for at tale med den svenske konge Oluf Skötkonung. Hensigten er at åbne kongens øjne for den dårlige behandling, han har udsat både vestgøterne og Norges konge for. Budskabet leverer Emund i form af tre allegoriske fortællinger forklædt som nyheder fra Vestgøtaland. Det lykkes til dels at få budskabet igennem, og under tydningen af Emunds beretninger, som Grundtvig kalder fabler, gør kong Olufs rådmænd ham opmærksom på et internt oprør, som er undervejs. Takket være rådmændenes indblanding afværges oprøret. Dog svækkes kongens magt, og Olufs søn Anund Jakob indsættes som medkonge.

2 Anledning

2.1 De store oversættelser og tabet af Norge

I 1816 og 1817 var Grundtvig travlt beskæftiget med blandt andet de to store oversættelser af Saxos Danmarkshistorie og Snorres kongesagaer. Hver især blev de udgivet i tre bind i årene 1818-1823. Oprindeligt havde Selskabet for Norges Vel kun bestilt Grundtvig til at oversætte Snorre, men efter bruddet mellem Danmark og Norge i 1814 måtte han revurdere sit engagement i Nordens oldtid. Ifølge fortalen til Saxo-oversættelsen vakte bruddet en voldsom følelse af fædrelandskærlighed i Grundtvig, som bød ham medtage Saxos værk i projektet, da Snorres ikke længere kunne siges at høre til Danmarks historie (Saxo Grammaticus 1818-1823, bind 1, s. XXX). Måske er det en efterrationalisering, men ifølge Flemming Lundgreen-Nielsen findes der i Grundtvig-arkivet belæg for, at bruddet havde denne effekt (Lundgreen-Nielsen 2010, s. 56-63; se desuden Johansen 1968 og [indledningen til *Prøverne*, afsnit 2 om tilblivelsen](#), angående de nærmere omstændigheder).

2.2 Tidligere prøveoversættelser

To tidligere prøver fra arbejdet med *Heimskringla* var udkommet allerede i 1815: i *Prøverne* og i nytårgaven *Heimdall*, hvor Grundtvig lod trykke endnu et udsnit af "Olav den Helliges Saga" under overskriften "Adelsteens-Drape" (s. 232-240). Grundtvig kan have valgt at trykke "Emund Lagmands Saga" i *Danne-Virke* som en statusrapport til de ventende abonnenter om oversættelsesarbejdets fremdrift. Allerede i august 1816 havde projektet ifølge Grundtvig skaffet 2/3 af de nødvendige midler, men der var stadig behov for flere abonnenter (Lundgreen-Nielsen 2010, s. 60-62). Brudstykket kan med andre ord også ses som et stykke reklame. Efter bruddet i 1814 måtte Grundtvig nemlig arbejde på oversættelserne uden økonomisk støtte, og abonnementsmodellen var nødvendig for at dække omkostninger til trykningen. Finansieringskonceptet blev dog ingen succes, og store dele af oplaget endte med at ligge usolgt hen. I 1834 blev resterne foræret til almueskolerne – datidens kommunale folkeskoler. Manuskriptmaterialet til Snorre-oversættelsen giver imidlertid ikke tilstrækkeligt med oplysninger til at kunne afgøre, hvor langt Grundtvig var nået (se også Toldberg 1946, s. 107). I fortalen til Saxo-oversættelsen står, at han var nået over halvvejs ind i "Olav den Helliges Saga" i foråret 1815 (Saxo Grammaticus 1818-1823, bind 1, s. XXX). Hvis det passer, må fortællingen om Emund for længst have været oversat i foråret 1817.

Væsentligere end dette tilblivelseshistoriske og økonomiske perspektiv er formentlig

brudstykkets emne. I indledningen fremsætter Grundtvig den betragtning, at vi med Snorres gengivelse af Emunds tre fabler får et sjældent indblik i svensk poesi fra middelalderen. Dertil kommer, at det valgte brudstykke, siger noget om de politiske forhold i Sverige, og idet relationerne mellem Sverige og Danmark længe havde været anspændte, er dette også interessant. Napoleonskrigene havde destabiliseret den politiske situation, og Danmark-Norge og Sverige var kommet til at stå på hver sin side i koalitioner. Fredsaftalerne i Jönköping 1809 og i Kiel 1814 havde ganske vist afsluttet de åbne konflikter, men Kielerfreden resulterede i Norges afståelse til Sverige.

2.3 En politisk parallel

Grundtvigs syn på Sverige var ikke positivt. Nok havde han ved flere lejligheder forsøgt at mane til forbrødring de tre nordiske lande imellem blandt andet i "Julefesten" og "Saga om Nor og hans Æt" – begge fra 1809. I 1816 havde han behandlet en verserende teologisk debat i Sverige i artiklen "En mærkelig Røst fra Sverrig" og heri udtrykt ønsket om, at danske præster måtte udtale sig med samme forstand som deres svenske kollegaer. Man kan med andre ord finde positive glimt, men Grundtvigs billede af det svenske åndsliv og især af de svenske herskere var overvejende negativt. Arbejdet med Saxo og Snorre havde givet Grundtvig anledning til at repetere sin dom over den svenske historieskrivning fra 1812, hvor det i *Kort Begreb af Verdens-Krøniken i Sammenhæng* hedder:

Sverrig har i den gamle Tid ingen Historie; det synes som det mellem de tre nordiske Riger er blevet senest og i Begyndelsen sparsomt bebygget. I de gamle Sagn forekommer det tiest som en Tilgift til det danske Rige, ingen Skjald har siunget der, ingen hiemmebaarne Sagn lyde igiennem Tiderne, et vist Kendemærke paa et vildt eller daadløst Folk (1812, s. 153 f.).

I indledningen til "Emund Lagmands Saga" fremsætter Grundtvig samme kritik. Ifølge Flemming Lundgreen-Nielsen er den her ikke kun rettet mod det historiske Sverige, men kan ses som et angreb på samtidens svenske åndsliv (1980, s. 732; se desuden Valdemar Niensens to artikler om Grundtvig og Sverige, 1957 og 1970).

Det oversatte kapitels beskrivelse af forholdene i Sverige omkring år 1000 er interessant, idet omstændighederne ved magtskiftet fra Oluf Skötkonung til sønnen Anund Jakob minder om situationen i det svenske kongehus i begyndelsen af 1800-tallet. I 1809 var Gustaf 4. Adolf blevet afsat ved et statskup, og hans 30 år ældre farbror Karl 13. valgtes som rigsforstander og efterfølgende som konge. Da Karl 13. ingen tronarving havde, måtte der på ny vælges en fremtidig konge. Først faldt valget på Christian August, et medlem af det danske kongehus, men han døde allerede året efter i 1810. Derpå valgtes franskmanden Jean Baptist Jules Bernadotte, Napoleons marskal, som skiftede navn til Karl 14. Johan og i 1814 erobrede Norge. Både i 1809 og efter Christian Augusts død havde det været på tale, at det danske kongehus skulle træde til og forsyne Sverige med en konge enten ved Frederik 6., prins Christian Frederik eller Frederik Christian af Augustenborg. Det anspændte forhold mellem Sverige og Danmark stod dog i vejen for en sådan løsning. Under den politiske og diplomatiske uro blev det både set som et spørgsmål om, hvilket kongerige der skulle

have lov at bestå, og som en mulighed for at forene de tre nordiske lande under én konge (Barton 1970, s. 320-331).

I “Emund Lagmands Saga” afsættes kongen ligeledes ved et kup på grund af utilfredshed blandt folket, og hans rådgivere indsætter sønnen som medkonge. Under forhandlingerne kræver Emund, at den nye konge skal vælges af folket ud fra et simpelt kriterium: “hvem vi synes bedst om, enten han saa er af Herreslægt eller ikke” (s. 366). Hans krav afvises af kongens rådgivere, som holder fast i, at tronarvingen skal findes i slægten, og at de ikke ønsker råd fra rigets øvrige landsdele. De udpeger Anund Jakob frem for halvbroderen Emund den Gamle (eller den Slemme). Begrundelsen er, at førstnævnte er af ædel og svensk slægt på begge sider, hvorimod Emund er søn af en vendisk trælkvinde.

Som tilfældet havde været i 1810 ved valget af Bernadotte, er det også i sagaen en indflydelsesrig minoritet, som dikterer valget. Folkets mening eller andre udefrakommendes bliver ikke hørt. For Grundtvig kom det i løbet af 1813 og særligt efter ‘skilsmissen’ i 1814 til at stå meget klart, at den svenske rigsdag i 1810 havde truffet det forkerte valg ved at udpege en fransk opkomling til tronarving og reel regent. Frustrationerne får blandt andet udtryk i fortællingen *Helligtrekongerlyset* fra februar 1814 og i et ærbødigt, men kritisk brev til Frederik 6. fra juni om dennes håndtering af den nye politiske situation, hvor Grundtvig blandt andet forsøger at overtale kongen til at ophæve den nyligt indførte dødsstraf for direkte kontakt med Norge (Grundtvig 1924-1926, bind 1, s. 206-212). Grundtvigs reaktioner på skilsmissen – herunder planerne for oprettelsen af et kristent studenterkorps i Norge – er beskrevet i Lundgreen-Nielsen 1980, s. 601-604, og i Albeck 1955, s. 197-206.

Måske Grundtvig netop har valgt brudstykket om Emund for at demonstrere en tendens i den svenske statshistorie? Når en konge handler for egenrådigt, bliver han afsat. Desuden tages valget mellem ædelt blod over for fremmed op til diskussion. Ganske vist er forholdene omvendte i de to kongevalg, men de spejler hinanden. Det ville ikke ligge Grundtvig fjernt at præsentere sagaens begivenheder som en allegorisk udlægning af samtidens politiske situation.

3 Forlæg og oversættelsen

Til den samlede oversættelse fra 1818-1823 havde Grundtvig brugt følgende udgaver af *Heimskringla* som forlæg: Gerhard Schønings norrøn-dansk-latinske udgave (3 bind, 1777-1783), Peder Claussøn Friis' danske oversættelse (i udgaven fra 1633 eller 1757) og Johan Peringskiölds norrøn-svensk-latinske udgave 1697 (Lundgreen-Nielsen 2010, s. 56). Der findes intet, som indikerer, at Grundtvig havde andre forlæg i forbindelse med brudstykket fra *Danne-Virke*.

Forholdet mellem forlæg og Grundtvigs oversættelse skal ikke gennemgås her. En behandling af de tidlige oversættelsesforsøg gives i [indledningen til *Prøverne*, afsnit 5](#). Ligesom tilfældet var med disse første forsøg, gennemgår “Emund Lagmands Saga” også en forandring under arbejdet med den samlede oversættelse. Her findes den i bind 2 (1819), kapitel 48 (s. 136-145). Som et enkelt eksempel vises nedenfor det første afsnit af teksten i tre versioner: først Holtsmarks norske og nogenlunde

ordrette oversættelse fra 1942 efter det norrøne forlæg, dernæst Grundtvigs oversættelse fra 1817, og til sidst oversættelsen fra den samlede udgave i 1819:

Det var en mann som het Emund fra Skare, han var lagmann der i Vestre-Gautland og var en av de klokeste og mest veltalende menn som var. Han var av stor ætt og hadde mange frender, steinrik var han også. Folk sa han var full av baktanker og bare måtelig å stole på. Han var den mektigste mannen i Vestre-Gautland, nå som jarlen var borte (*Snorres Konge Sagaer* 1942, s. 247).

Der var en Lagmand i Vester-Gothland som heed Emund af Skare, og som nu, da Rognvald Jarl havde forladt Landet, bar Prisen blandt Folket, thi han feilede hverken for Kløgt eller Talegaver, var af fornem Byrd, havde stort Frændskab og megen Formue, men det var en huul Broder, saa man kunde ikke troe ham, uden paa det Halve ("Emund Lagmands Saga" 1817, s. 354).

og Bønderne henvendte sig derpaa til Laugmanden i Vester-Gøthland: Edmund af Skara, og bad ham være deres Bud til Kongen; thi han var nu, efter Jarlens Bortreise, den mægtigste Mand i Landet, var desuden af en fornem og talrig Slægt, havde mange Midler, besad baade Vid og Veltalenhed, og var en huul Broder, i hvem man ikke let slog Bund! (Snorre Sturluson 1818-1823, bind 2, s. 137).

Af eksemplet ovenfor kan det anes, at Grundtvig forholder ganske frit og meddigtende til originalen. Nordmanden Peter Andreas Munch giver i fortalen til sin oversættelse fra 1859 en karakteristik af Grundtvigs samlede oversættelse, som også kan siges at gælde for det behandlede brudstykke:

Den bærer, som alle hans Arbejder, Genialitetens Præg; Versene, der heelt igjennem ere omdigtede, ej ligefrem oversatte, læses især med Velbehag, og i Fortællingen selv er Meningen overalt nøjagtigt gjengiven. Men dog har denne Oversættelse aldrig kunnet faa ret Indgang hos det norske Folk. Den er nemlig mere en Omlædning i dansk Folkesprog, end en virkelig Oversættelse; meget er derved blevet aldeles uforstaaeligt for Menigmand i Norge, og det Hele har faaet et vist Anstrøg af Spøg og Løjer, der ikke ret synes at passe med Grundtekstens ædle Simpelhed (*Norges Konge-Sagaer* 1859, s. XXXVI f.).

4 Manglende modtagelse

Modtagelsen af *Danne-Virke* udeblev i store træk. Kun ganske få omtaler fra samtiden kendes, og disse omhandler ikke det hæfte, hvori beretningen om Emund findes (jf. Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851). I fortalen til bind 2 af *Danne-Virke* fremgår det, at Grundtvig kendte til denne omstændighed. Nok har han haft læsere, men i de litterære cirkler er de ham ikke venligstemte. I en mistrøstig passage om den seneste tids modvind og fristelsen til at lægge pennen fra sig spørger han sig selv:

for hvem skriver du? da klang det for mit Øre, hvad der toner saa høitidelig fra Herders Læbe: Schreibe für die Todten! für die, die du in der Vorwelt lieb hast; denn sie kommen zurück als Nachwelt! og et Ord, paa hvis Sandhed jeg selv troer fast, maatte være nok til at beskæmme min Mismod, og lære mig, at det var langt mere mig selv, end Skribenten i mig, mere min Sjæl end min Aand, der fristedes til at forsage og forstumme (Grundtvig 1817, s. VI).

5 Anvendt litteratur

- Albeck, Gustav (1955) *Omkring Grundtvigs Digtsamlinger. Studier i Grundtvigs lyriske Forfatterskab 1808-16*. Aarhus & København.
- Barton, H. Arnold (1970) "The Swedish Succession Crises of 1809 and 1810, and the Question of Scandinavian Union" i *Scandinavian Studies*, nr. 42, hæfte 3, s. 309-332. Madison, Wisconsin.
- Grundtvig, N.F.S. (1809) "Julefesten" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 24, 30. december, sp. 383 f. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1809) "Saga om Nor og hans Æt. Med et Kvad til mit Fædreland den 28 Jan. 1809" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 32, 28. januar, s. 497-510. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814) *Helligtrekongerlyset eller Tre Dages Hændelser paa Dannemarks Høiskole*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815a) *Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815b) "Adelsteens-Drape" i *Heimdall. Dansk Nyaars-Gave for 1816*, s. 232-240. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816) "En mærkelig Røst fra Sverrig" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 17, 27. februar, sp. 257-262. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) "Fortale" i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 2, s. III-X. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, bind 1-2, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig. København.
- Johansen, Steen (1968) "Hvorledes kom Grundtvig til at oversætte Saxo og Snorre?" i *Grundtvig-Studier*, s. 53-64. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (2010) "N.F.S. Grundtvig og Saxo og Snorre" i *Saxo og Snorre*, red. Jon Gunnar Jørgensen, Karsten Friis-Jensen og Else Mundal, s. 37-75. København.
- Nielsen, Valdemar (1957) "Grundtvig set fra Sverige" i *Grundtvig-Studier*, s. 7-35. København.
- Nielsen, Valdemar (1970) "Grundtvigs forhold til Sverige" i *Grundtvig-*

Studier, s. 78-88. København.

- *Norges Konge-Sagaer fra de ældste Tider indtil anden Halvdeel af det 13de Aarhundrede efter Christi Fødsel, forfattede af Snorri Sturlasson, Sturla Thordsson og flere* (1859), overs. P.A. Munch. Christiania.
- Saxo Grammaticus (1818-1823) *Danmarks Krønike*, bind 1-3, overs. N.F.S. Grundtvig. København.
- *Snorres Konge Sagaer* (1942), overs. Anne Holtsmark & Didrik Arup Seip. Oslo.
- Snorre Sturluson (1818-1823) *Norges Konge-Krønike*, bind 1-3, overs. N.F.S. Grundtvig. København.
- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som Filolog*. København.